

УДК 373.013.016

Л. М. Рибалко

ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

У системі вищої освіти залишається актуальною проблема ефективної професійної підготовки майбутніх фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці. Моніторингові дослідження стану здоров'я населення України засвідчують вкрай незадовільний рівень показників фізичного здоров'я українців та їх якість життя. Питання відновлення втраченого здоров'я потребує майже кожний п'ятий житель. Саме тому нинішнє суспільство потребує висококваліфікованих і компетентних спеціалістів з фізичної реабілітації, здатних володіти фундаментальними знаннями, вміннями та навичками, готових до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності, ефективної роботи за фахом на рівні світових стандартів і творчо підходити до вирішення неординарних питань.

Навчання відповідно до принципів Болонського процесу, що уможлиблює формування єдиного європейського простору вищої освіти і створення загальноєвропейської системи вищої освіти, результатом якого є рівні компетентності фахівця-випускника ВНЗ, можливе лише за умов застосування компетентнісного підходу до навчання.

Саме тому одним із основних завдань сучасної вищої освіти є впровадження компетентнісного підходу у професійну підготовку студентів, що полягає не лише в формуванні професійних знань, умінь та навичок у студентів, а й підготувати компетентнісного фахівця, який глибоко розуміє і знає свою роль у суспільстві, вміє творчо використовувати набуті знання на практиці, а також вміє працювати з людьми у колективі. Саме тому компетентнісний підхід є актуальним і претендує на чільне місце концептуальної основи освітньої політики держави.

У педагогіці досліджуються різні аспекти компетентнісного підходу, а саме теоретико-методологічні засади компетентнісного підходу до навчання в загальноосвітніх навчальних закладах (Н. Бібік, О. Локшина, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубачева, Ю. Тихомиров, А. Хуторський); шляхи модернізації освіти на компетентнісній основі (Б. Гершунський, Н. Кузьміна, А. Маркова, І. Фрумін, В. Шадриков); технології професійної підготовки фахівців на засадах компетентнісного підходу (А. Алексюк, В. Бондар, Н. Дем'яненко, В. Євдокимов, А. Капська, Л. Нічуговська, В. Олійник, В. Сидоренко, Т. Сорочан); теоретичні основи компетентнісного підходу у системі вищої освіти (І. Бабіна, П. Бачинський, Н. Дворнікова, Я. Кодлюк, О. Локшина, С. Ніколаєнко, О. Овчарук, І. Родигіна,

С. Сисоєва, Н. Фоменко). Проте, в педагогіці відсутні спеціальні дослідження, присвячені проблемі реалізації компетентнісного підходу в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації.

Метою статті є розкриття педагогічних основ реалізації компетентнісного підходу в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації.

Аналізуючи феномен «фізична реабілітація», акцентуємо увагу на різних підходах до його тлумачення. Проте, притримуємося трактування цього поняття, яке випливає з дефініції «реабілітація», що пояснюється як «процес відновлення частково чи повністю втрачених функцій організму людини засобами не медикаментозної корекції, основним з яких є вплив на рухову сферу» [3].

На основі аналізу наукової педагогічної літератури з'ясовано, що у педагогіці немає єдиного й однотайного пояснення поняття «компетентнісний підхід». Так, Н. Бібік, О. Локшина, О. Овчарук, С. Трубачева, О. Савченко стверджують, що навчання на основі компетентнісного підходу сконцентроване на вихідних результатах, а не на вхідних, враховуючи при цьому здатність виконання практичних завдань, але беручи до уваги знання, уміння та навички [2].

Г. Селевко компетентнісний підхід трактує як поступову переорієнтацію домінуючої освітньої парадигми з переважаючою трансляцією знань, формуванням навичок, створенням умов для оволодіння комплексом компетенцій, які означають потенціал, здатність випускника до виживання і стійкої життєдіяльності в умовах сучасного багатоаспектного соціально-політичного, ринково-економічного, інформаційно-комунікативного простору [5].

З огляду на зазначене доходимо висновку, що компетентнісний підхід відображає інтегральний прояв професіоналізму, в якому поєднуються елементи професійної і загальної культури особистості, досвіду фахової підготовки, діяльності та творчості, що конкретизуються у певній системі знань, умінь, готовності до професійного вирішення поставлених завдань та проблем. Тож застосування компетентнісного підходу до навчання ставить на перше місце не сформованість у студента системи знань, а його вміння розв'язувати проблеми, що виникають у пізнавальній діяльності, сфері професійних та особистих взаємовідносин.

Погоджуємося з Н. Нагорною про те, що компетентнісний підхід передбачає такий вид змісту освіти, який не зводиться до знаннево-орієнтованого компонента, а передбачає цілісний досвід вирішення життєвих проблем, виконання ключових функцій, соціальних ролей, компетенцій [4].

Спираючись на праці Я. Кодлюк, С. Ніколаєнка, О. Овчарук, І. Родигіної, С. Сисоєвої та Н. Фоменко, вважаємо, що актуальність компетентнісно орієнтованої підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації пояснюється водночас тим, що, по-перше, застосування

компетентнісного підходу в навчанні студентів пов'язуємо з необхідністю модернізації змісту професійної освіти, що передбачає його відбір, структурування з визначенням результативного складника освітнього процесу – набуття студентами ключових та життєво необхідних компетентностей; по-друге, в сучасному суспільстві постає потреба в компетентнісних фахівцях, конкурентоспроможних на ринку праці; по-третє, компетентнісний підхід передбачає пріоритетну орієнтацію на такі вектори освіти, як: здатність до навчання, самовизначення (самодетермінації), самоактуалізація, соціалізація та розвиток індивідуальності. Саме тому впровадження компетентнісного підходу у професійній освіті постає фундаментом формування компетентного фахівця, який володіє культурою професійної діяльності. Адже, цей підхід дозволяє здійснити відбір змісту професійної освіти відповідно до потреб особистості, що розвивається і одночасно орієнтує його на інноваційний досвід успішної професійної діяльності в конкретній галузі.

Компетентнісно орієнтована підготовка майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у ВНЗ буде здійснюватися ефективно за відповідних педагогічних основ, реалізація яких має на меті: вдосконалення процесу підготовки студентів; забезпечення його організаційно-педагогічного та методичного супроводу; визначення форм і методів ефективної організації навчання.

Педагогічні основи розглядаємо як комплекс вимог, виконання яких забезпечує успішну організацію педагогічної діяльності і взаємодію суб'єктів процесу навчання [5, с. 210].

На основі аналізу наукової педагогічної та психологічної літератури, особистого досвіду підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації виявлено й теоретично обґрунтовано систему педагогічних основ реалізації компетентнісного підходу в процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у ВНЗ, а саме:

- зміщення акцентів у навчально-виховній діяльності викладачів із інформаційної до організаційно-управлінської;
- формування в студентів здоров'язбережувальної компетентності як особистісно значущої системи знань про здоров'я та здоровий спосіб життя;
- застосування інноваційних інтерактивних форм і методів навчання;
- формування в студентів професійної компетентності.

Обґрунтуємо виокремлені педагогічні основи реалізації компетентнісного підходу в процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у ВНЗ.

Компетентнісний підхід у процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації зміщує акценти з процесу нагромадження нормативно визначених знань, умінь і навичок у площину формування й розвитку в них здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті

знання й досвід у різних ситуаціях, що потребує від викладача зміщення акцентів у навчально-виховній діяльності з інформаційної до організаційно-управлінської площини. Викладач має постати перед студентами не лише в ролі ретранслятора знань, а й організатора освітньої діяльності. За цих умов змінюється і модель поведінки студента – дослідницько-активна самостійна діяльність приходить на зміну пасивному засвоєнню знань, а навчальний процес набирає функцій розвивального.

Застосування компетентнісного підходу у процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації сприяє формуванню здоров'язбережувальної компетентності в студентів, яку розуміємо як особистісно значущу систему знань про здоров'я, зміст яких включає уявлення про сутність понять самозбереження, формування, зміцнення та збереження здоров'я, про основи ведення здорового способу життя.

Задля впровадження компетентнісного підходу як одного з основних напрямів модернізації вищої освіти України у процес підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації необхідно дотримуватися відповідних вимог до формування змісту, форм і методів навчання.

Професійному становленню фахівців сприяють інноваційні та інтерактивні форми навчання: індивідуальна, інформаційно-технологічна, проектна та інші. Не менш важливим у реалізації компетентнісного підходу є дистанційна форма навчання, особливо для студентів, що навчаються без відриву від виробництва і вирішують комплекс завдань самостійно. Доцільно віддати перевагу тим методам навчання, які містять комунікативно-ситуативні та проблемного характеру завдання, що потребують залучення досвіду студентів, наближені до життя, майбутньої професійної діяльності, стимулюють їх активну розумову діяльність.

Компетентнісний фахівець з фізичної реабілітації чітко володіє системою знань, вмінь і навичок, до складу яких входять логічно пов'язані і взаємообумовлені складові, що відповідають видам навчальної діяльності студентів: пізнавально-продуктивна, комунікативна, психолого-виховна.

Застосування виявлених педагогічних основ на практиці сприяє формуванню компетентнісного майбутнього фахівця з фізичної реабілітації, якого характеризують такі компетенції, як:

- пізнавально-продуктивна;
- комунікативна;
- психолого-виховна.

Пізнавально-продуктивна компетенція формується під час вивчення основних дисциплін, передбачених навчальним планом. Вона включає систему знань, умінь і навичок, зокрема: базові знаннями про здоров'я та фізичну реабілітацію; вміння формулювати мету професійної діяльності, ставити завдання та їх вирішувати; вміння виділяти основні професійні знання; вміння пояснювати процеси та явища з позицій

фізичної реабілітації; цілісні знання з дисциплін, що вивчаються; вміння застосовувати основні професійні знання та вміння на практиці; вміння творчої пошукової діяльності з вирішення проблем, що вимагають втілення раніше засвоєних знань у практику; навички користуватися інтернет-ресурсами для пошуку необхідної інформації.

Комунікативна компетенція забезпечує активне спілкування студентів на занятті у формі бесіди, діалогу, а також під час групових методів навчання, на практиці з пацієнтами. Вона передбачає застосування сформованих знань, обговорення результатів виконання творчих робіт. При цьому в студентів формуються такі вміння: вільно володіти державною мовою; обґрунтовувати свою думку та позицію серед одногрупників; оперувати основними професійними знаннями; робити висновки; аналізувати об'єкти, процеси та явища, їх порівнювати.

Психолого-виховна компетенція включає сформованість таких умінь студентів: ціннісного ставлення до себе та свого здоров'я; здоров'язбережувальної культури мислення; приймати виважені рішення в професійній діяльності; проектувати і реалізовувати здоров'язбережувальні технології.

Перевага компетентнісного підходу над іншими підходами до підготовки фахівців з фізичної реабілітації полягає у тому, що він дає змогу оцінити як знаннєву компоненту, так і особистісні вміння та навички фахівця, які сформувалися у процесі професійної підготовки його у ВНЗ.

Реалізація компетентнісного підходу у процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у ВНЗ потребує значних зусиль професорсько-викладацького складу з визначення кола компетенцій, які мають бути сформовані у майбутнього фахівця, виокремлення їх змісту та критеріїв, які б дали змогу визначати рівень сформованості професійної компетентності.

Отже, реалізація компетентнісного підходу в процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації потребує відповідного змісту, форм і методів навчання. На основі аналізу наукової педагогічної та психологічної літератури, особистого педагогічного досвіду виявлено й теоретично обґрунтовано систему педагогічних основ реалізації компетентнісного підходу в процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у ВНЗ, а саме: зміщення акцентів у навчально-виховній діяльності викладачів із інформаційної до організаційно-управлінської; формування в студентів здоров'язбережувальної компетентності як особистісно значущої системи знань про здоров'я та здоровий спосіб життя; застосування інноваційних інтерактивних форм і методів навчання; формування в студентів професійної компетентності.

Перспективи подальших наукових досліджень вбачаємо у розробленні дидактичної моделі підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації як системи навчання, якою буде чітко визначено мету, завдання і зміст фахової підготовки компетентнісного фахівця з фізичної реабілітації.

Список використаної літератури

- 1. Єльнікова Г. В.** Компетентнісний підхід до моделювання професійної діяльності керівника вищого навчального закладу [Електронний ресурс] / Г. В. Єльнікова // Теорія та методика управління освітою. – 2010. – №4. – С. 10. – Режим доступу: <http://tme.umo.edu.ua/>.
- 2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи** // Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
- 3. Марченко О.** Перспективи підготовки спеціалістів з фізичної реабілітації / О. Марченко // Теорія та методика фізичного виховання та спорту. – 2008. – № 1. – С. 47–51.
- 4. Нагорна Н. В.** Формування у студентів понять компетентності й компетенції // Виховання і культура. / Н. В. Нагорна– 2007. – № 1–2 (11–12). – С. 266–268.
- 5. Рибалко Л.** Навчання природничих предметів на засадах еколого-еволюційного підходу в загальноосвітніх навчальних закладах: теорія і практика : монографія / Л. Рибалко. – Полтава : ФОП Мирон І. А., 2014. – 400 с.
- 6. Селевко Г.** Компетентности и их классификация / Г. Селевко. // Народное образование. – 2004. – №4. – С. 138–143.

Рибалко Л. М. Основи підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації на засадах компетентнісного підходу

У статті розкрито сутність та зміст поняття «компетентнісний підхід», науково обґрунтовано педагогічні умови реалізації цього підходу у процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у ВНЗ. Проаналізовано генезис компетентнісного підходу до навчання у вищій школі.

Подано переваги компетентнісного підходу над іншими науково-методичними підходами. Розкрито особливості компетентнісно орієнтованої підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації. Закцентовано увагу на студентоцентричному навчанні студентів як умові компетентнісно орієнтованого навчання.

Ключові слова: компетентнісний підхід, професійна компетентність, підготовка майбутніх фахівців з фізичної реабілітації.

Рыбалко Л. Н. Основы подготовки будущих специалистов по физической реабилитации на основании компетентностного подхода

В статье раскрыта сущность и содержание понятия «компетентностный подход», научно обоснованы педагогические условия реализации этого подхода в процессе подготовки будущих специалистов по физической реабилитации в вузе.

Проанализировано генезис компетентностного подхода к обучению вузе. Наведены преимущества компетентностного подхода среди других научно-методических подходов. Раскрыты особенности компетентностно ориентированной подготовки будущих специалистов по физической реабилитации.

Ключевые слова: компетентностный подход, профессиональная компетентность, подготовка будущих специалистов по физической реабилитации.

Rybalko L. Basis of Training of Future Specialists in Physical Rehabilitation on the Basis of Competence Approach

The article reveals the essence and the concept of "competence approach", substantiates scientifically educational conditions for the implementation of this approach in the course of training of future specialists in physical rehabilitation in high school.

Implementation of competency-based approach in the process of training of future specialists in physical rehabilitation in a higher education institution requires significant efforts of the faculty staff on the estimation of competency range, which should be formed in a future specialist, selection of their content and criteria, which allow to determine the level of professional competency development.

Based on the analysis of scientific educational and psychological literature, personal educational experience the system of realisation of competency approaches in the course of training of future specialists in physical education in high school was revealed and theoretically substantiated, including the formation of health-saving competence in students, application of innovative interactive forms and methods of education and development of professional competency in students.

Key words: competency-based approach, professional competence, training of future specialists in physical rehabilitation.

Стаття надійшла до друку 18.03.2017 р.

Прийнята до друку 27.04.2017 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Глоба О. П.